

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

העובר עבירה בסתר

(ט"ז א') (שנינו) כל המסתכל בארבעה דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם; מה למעלה מה למטה מה לפניו ומה לאחור. וכל שלא חס על כבוד קונו, ראוי לו שלא בא לעולם.

מאי היא? רבי אבא אמר: זה המסתכל בקשת.

רב יוסף אמר: זה העובר עבירה בסתר.

מסתכל בקשת, דכתיב, "כְּמֵרְאָה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעֵינָיו בְּיוֹם הַגִּשָּׁם כִּן מֵרְאָה הַנֶּגֶה סְבִיב הוּא מֵרְאָה דְמוּת כְּבוֹד ה'".²

רב יוסף אמר: זה העובר עבירה בסתר, כדרבי יצחק. דאמר רבי יצחק: כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה, שנאמר, "כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כְּסֵאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רִגְלָי".³

(ומקשה) איני?! והאמר רבי אלעא הזקן: אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורין ויתעטף שחורין, ויעשה מה שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא.

(ומתיר) לא קשיא, הא דמצי כייף ליה ליצריה, הא דלא מצי כייף ליצריה.

דרש רבי יהודה ברבי נחמני מתורגמניה דריש לקיש: כל המסתכל בשלושה דברים, עיניו כהות; בקשת, ובנשיא, ובכהנים.

(ומבאר) המסתכל בכהנים, בזמן שבית המקדש קיים, שהיו עומדין על דוכן ומברכין את ישראל בשם המפורש.

דרש רבי יהודה ברבי נחמני מתורגמניה דריש לקיש: מאי דכתיב,⁴ "אֶל תִּצְמְחוּ בְרַע אֶל תִּבְטְחוּ בְּאֵלֹהֵי?" אם יאמר לך יצר הרע חטוא והקב"ה מוחל, אל תאמן בו, שאין רע אלא יצר הרע, שנאמר,⁵ "כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע" (ואל תאמינו ברע האומר לך חטא). ואין אלוף אלא הקב"ה, שנאמר,⁶ "אֵלֹהֵי נַעֲרֵי אֶתְהָ" (ואל תבטחו באלוף לומר שימחול).

(המשך הברייתא:) שמא תאמר: מי מעיד ביי? אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הם מעידין בו, שנאמר,⁷ "כִּי אָבָן מְקִיר תִּזְעַק וְכַפִּיס מַעֵץ יַעֲנֶנָּה".

1. ע"פ גרסאות אחרות. ר' דק"ס. ובגירסתנו (דפ' וילנא): רתוי לו וכו'.

2. יחזקאל א,כח.

3. ישעיהו סו,א.

4. מיכה ז,ה.

5. בראשית, פר' נח, ח,כא.

6. ירמיהו ג,ד.

7. חבקוק ב,יא.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

וחכמים אומרים: נשמתו של אדם מעידה בו, שנאמר, ⁸ "מִשְׁכַּבְתָּ חִיקָךָ שָׁמֹר פִּתְחֵי פִיךָ". אי זו היא דבר ששוכבת בחיקו של אדם? הוי אומר זו נשמה.

רבי זריקא אמר: שני מלאכי השרת המלוין אותו הן מעידין בו, שנאמר, ⁹ "כִּי מִלְאָכָיו יֵצְוֶה לָךְ לְשִׁמְרָךְ בְּכָל דְרָכֶיךָ".

וחכמים אומרים: איבריו של אדם מעידין בו, שנאמר, ¹⁰ "וְאַתֶּם עֲדֵי נְאֻם ה' וְאַנִּי אֶל".

שיטות הראשונים

ילבש שחורים ויעשה מה שלבו חפץ: רבינו חננאל פירש, חס ושלום שהתירו לו לעשות עבירה, אלא אמר כמשיא עצה, שילבש שחורים לשבר לבו, שלא יבוא לידי עבירה. ותוספות כתבו, ד'יעשה מה שלבו חפץ', לגמרי משמע, דמוטב שיעשה חפצו בסתר, ולא בפרהסיא.¹¹

המסתכל בקשת: כתבו ארחות חיים ואבודרהם שנשאל הרא"ש, איך מסתכלין בקשת כשמברכין, הרי אסרו להסתכל בו. והשיב, אין המסתכל כרואה. כי המסתכל מדקדק בהבטתו יותר מן הרואה. ובודאי להסתכל אסרו, אבל לראיה בעלמא לברכה מותר. וכן פסק השו"ע.¹²

המסתכל בכהנים, בזמן שבית המקדש קיים: כתבו תוספות, מכאן קשה על פירוש רש"י דפ"ג דמגילה (כ"ד ב') על ההיא דתנן 'ידיו בזהבניות לא ישא כפיו', ופירש משום שהעם מסתכלין בו, ואמרינן בחגיגה המסתכל בכהנים בשעה שנושאים כפיהן עיניו כהות. והא ליתא, דמסקינן דוקא בזמן שבית המקדש קיים, ואילו התם בגבולים¹³ ונראה לפרש דאף בגבולין מיתסר משום היסח הדעת.¹⁴ וכן פסק השו"ע.¹⁵

⁸ מיכה ז,ה.

⁹ תהילים צא,יא.

¹⁰ ישעיהו מג,ב.

¹¹ וסוגיא דשמעתא אינו משמע כדבריו (של ר"ח). תוספות. וכוונתם, שכן הגמרא הקשתה מדברי רבי אלעא הזקן על רבי יצחק שאמר כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה. ולדברי ר"ח, לא קשיא מידי (שכן לא התיר מעולם לעבור עבירה בסתר)! מקורות: רבינו חננאל (מו"ק י"ז א'; הו"ד בתוספות). תוספות (חגיגה ט"ז א', ד"ה ויעשה; מו"ק י"ז א', ד"ה אם רואה; קידושין מ' א', ד"ה ויעשה).

¹² או"ח רכט,א. כתב המשנ"ב (ס"ק א) שאין כדאי לומר לחבירו שיש קשת, כדי שלא יהיה בכלל מוציא דיבה. ובברכת ה' (ח"ד, פ"ד, פיסקה ד, סעי' לז, עמ' שיב) כתב בשם 'ברית כהונה' שאדרבה, ראוי להגיד, שלכך נועדה, להזכיר לבני אדם שבזכות הברית ה' מקיים העולם, ויתעוררו לתשובה. מקורות: ארחות חיים (ח"א, הלכות ברכות, סי' נו). אבודרהם (ברכת הראיה השבח וההודאה; הו"ד בב"י).

¹³ מדמקשי מיניה מההיא דהוה בשיבבותיה דרב הונא והוה פריס ידיה, ומשני דלמא דש בעירו הוה. תוס'.

¹⁴ והכי איתא בירושלמי, דהתם אמר רבי יוסי: הדא אמרה, שאסור להסתכל בכהנים בשעה שהם מברכין את העם. אמר רבי חגי: כלום אמר אלא משום היסח, אנא מסתכל ולא מסחנא דעתאי. תוספות.

¹⁵ או"ח קכח,ג. וכתב המשנ"ב (ס"ק פט) ולא יסתכלו בהם, רצה לומר, לא בפני הכהנים ולא בידיהם. והטעם הוא ג"כ כדי שלא יסיחו דעתם מהברכה, ואם כן, כל שכן שלא יסתכלו במקום אחר. ומדינא אינו אסור אלא בהסתכלות מרובה, שיכול לבוא לידי היסח הדעת, אבל ראיה קצת שרי; דדוקא בזמן המקדש שהיו מברכין בשם המפורש והשכינה היתה שורה על ידיהם היה אסור אפילו ראיה קצת, משא"כ בזמן הזה. ומכל מקום, נוהגין גם עכשיו זכר למקדש שלא להביט בהם כלל. מקורות: תוספות (ד"ה בכהנים).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכות, סימן רכט)

א. הַרְוֹאָה הַקְּשֵׁת, אֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זֹכֵר הַבְּרִית נֶאֱמַן בְּבְרִיתוֹ וְקִיָּם בְּמֵאֲמָרוֹ; וְאִסּוּר לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ בְּיֹתֵר.

(או"ח, הלכות נשיאת כפיים, סימן קכח)

כג. בְּשַׁעֲהַ שְׁהִכְהִנִּים מִבְּרָכִים הָעֵם, לֹא יִבִּיטוּ וְלֹא יִסְיְחוּ דַעְתָּם, אֶלָּא יִהְיוּ עֵינֵיהֶם כְּלָפִי מְטָה כְּמוֹ שְׁעוּמֵד בְּתַפְלָה; וְהָעֵם יִכְוְנוּ לַבְּרָכָה, וְיִהְיוּ פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד פְּנֵי הַכְּהֻנִּים, וְלֹא יִסְתַּכְּלוּ בָּהֶם. הַגָּה: וְגַם הַכְּהֻנִּים לֹא יִסְתַּכְּלוּ בִּידֵיהֶם; עַל כֵּן נִהְגוּ לְשַׁלֵּשׁל הַטְּלִית עַל פְּנֵיהֶם וְיָדֵיהֶם חוּץ לַטְּלִית; וְיֵשׁ מְקוּמוֹת (שְׁנֵהָגוּ) שְׂיָדֵיהֶם בְּפָנִים מִן הַטְּלִית, שֶׁלֹּא יִסְתַּכְּלוּ הָעֵם בָּהֶם (בֵּית יוֹסֵף).

סמיכה ביום טוב

(ט"ז א') **משנה:** יוסף בן יועזר אומר: שלא לסמוך (ביו"ט). יוסף בן יוחנן אומר: לסמוך (וזו המחלוקת הראשונה שהיתה בחכמי ישראל).

יהושע בן פרחיה אומר: שלא לסמוך. ניתאי הארבלי אומר: לסמוך.

יהודה בן טבאי אומר: שלא לסמוך. שמעון בן שטח אומר: לסמוך.

שמעיה אומר: לסמוך. אבטליון אומר: שלא לסמוך.

הלל ומנחם לא נחלקו. יצא מנחם (לעבודת המלך), נכנס שמאי. שמאי אומר: שלא לסמוך. הלל אומר: לסמוך.

(ט"ז ב') (המשך משנה): הראשונים היו נשיאים, והשניים אבות בית דין.

אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן: לעולם אל תהא שבות קלה בעיניך. שהרי סמיכה אינה אלא משום שבות (שנחשב משתמש בבעלי חיים), ונחלקו בה גדולי הדור (אם מותרת או אסורה ביו"ט).

אמר רמי בר חמא: שמע מינה (מדאוקי רבי יוחנן טעמא משום שבות), סמיכה (של קדשים) בכל כחו בעינן (והוה ליה משתמש בבעלי חיים). דאי סלקא דעתך לא בעינן בכל כחו, מאי קא עביד?! ליסמוך!

מיתבי: "דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וְסַמְךְ..."⁴⁶ בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות.⁴⁷ רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: בנות ישראל סומכות רשות. אמר רבי יוסי: סח לי אבא אלעזר: פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים, והביאנוהו לעזרת נשים, וסמכו עליו נשים. לא מפני שסמיכה בנשים, אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים.

⁴⁶. ויקרא, פר' ויקרא, פרק א.

⁴⁷. בגמרא בראש השנה (ל"ג א') מבואר שזו דעת רבי יהודה. רש"י (עירובין צ"ו ב', ד"ה נשים; ראש השנה ל"ג א', ד"ה הא נשים) פירש שאינן סומכות משום 'בל תוסיף'. ותוספות (עירובין צ"ו א', ד"ה מיכל) ועוד ראשונים כתבו שאין זה הטעם, אלא משום דמיחזי כעבודה בקדשים (אפילו בהקפת יד). ור' עוד "נתיבי הלכה" ראש השנה, ל"ג א', בסוגיית 'תקיעת קטנים ונשים'.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ואי סלקא דעתך סמיכה בכל כחו בעינן, משום נחת רוח דנשים עבדינן עבודה בקדשים! אלא לאו שמע מינה:
לא בעינן בכל כחו.

לעולם אימא לך בעינן בכל כחו. דאמר להו: אקפו ידייכו (הניחו ידיכם עליו בלי להכביד).¹⁸

אי הכי לא מפני שסמיכה בנשים! תיפוק ליה דאינה לסמיכה כלל!

אמר רבי אמאי: חדא ועוד קאמר; חדא, דליתא לסמיכה כלל. ועוד, כדי לעשות נחת רוח לנשים.

אמר רב פפא: שמע מינה צדדין אסורין.¹⁹ דאי סלקא דעתך צדדין מותרין, לסמוך לצדדין (שהרי ראש הבהמה
כצדדין דמי!) אלא לאו שמע מינה צדדין אסורין.

(י"ז א') רב אשי אמר: אפילו תימא צדדין מותרין, כל דבהדי גבה (ששווה לגובה הגב של הבהמה), כגבה דמי (והראש
שווה בגובה לגב הבהמה).

שיטות הראשונים

סמיכה בכל כוחו בעינן: כתב הרמב"ם "וְצָרִיךְ הַסּוֹמֵךְ לְסוֹמֵךְ בְּכֹל כַּחוֹ בְּשֵׁתֵי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל רֹאשׁ
הַעֲלֵה" (ויקרא א, ד) - לֹא עַל הַצְּנֹאֵר וְלֹא עַל הַצְּדָדִין. וְלֹא יֵהָא דְבַר חוֹצֵץ בֵּין יָדָיו וּבֵין הַבְּהֵמָה."²⁰

סמיכה ביום טוב: כתב הרמב"ם "כְּשֶׁמְקַרֵּב הַמְּקַרֵּב עוֹלֵת רְאֵיתוֹ וְשִׁלְמֵי חֲגִיגְתוֹ וְשִׁמְחָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם בְּכֹל
כַּחוֹ כְּדָרְךָ שְׁעוֹשֶׂה בְּשֶׁאֵר הַיָּמִים; אִף עַל פִּי שְׁסַמִּיכָה אֵינָה מַעֲכָבֶת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּמַעֲשֵׂה הַקְּרִבָּנוֹת (גיב), לֹא גָזְרוּ עָלֶיהָ
מִשּׁוֹם שְׁבוֹת."²¹

נשים סומכות רשות וכו' דאמר להו אקפו ידייכו: דעת הראב"ד, דלדעת רבי יוסי ורבי שמעון, אפילו סמיכה גמורה
מותרת בנשים. ואע"ג דבסמיכה גמורה בכל כחו בעינן, והיא עבודה בקדשים.²² והא דמוקמינן בדאקפו ידיהו, התם
בשלמי חגיגה, שאין לנשים חלק בקרבן. ולדעת ת"ק, לא עבדי כלל, לא לסמוך בכוח ולא להקפות, שמא יבואו לידי
קלקול. וכתב דאיכא מאן דאמר דאפילו לדעת רבי יוסי ורבי שמעון נמי לא שרינן להו לנשים למעבד איסורא
דאורייתא משום רשות דידהו. וסמיכה דשרי רבי יוסי בנשים, אינה אלא להקפות ידיהו. וכן דעת תוספות וראב"ה.²³

¹⁸ לשון וקפא, הקילו ידיכם. אקפו, לשון דבר הצף ואין מכביד, כדמתרגמינן ("ויאמר איש האלהים אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב
עץ וישלך שמה) ויצף הפרזל", וקפא ברזלא (מלכים-ב, ו, ו). רש"י.

¹⁹ ואע"ג דגבי שבות רכיבה אמרינן, הוא הדין לכל שימוש, ואפילו במקום שאינו עשוי להשתמש, כגון צידי הבהמה, והוא הדין צידי
האילן. ופליגי אמוראי בהא מילתא במסכת שבת בפרק בתרא (קנ"ד ב'). רש"י.

²⁰ מקורות: רמב"ם (הל' מעשה הקרבנות ג, ג).

²¹ מקורות: רמב"ם (הל' חגיגה א, ט).

²² שכך ניתנה תורה, לאנשים חובה ולנשים רשות. והנשים דומיא דאנשים (כלומר כך ניתנה מצות סמיכה בתורה, לאנשים ונשים
בשווה, באיסור והיתר הכרוכים בה. אלא שלאנשים בתורת חובה, ולנשים רשות). וכן כל מצות עשה שהזמן גרמא, אע"פ שיש בה
איסור תורה, כגון ציצית של תכלת לנשים. ראב"ד.

²³ מקורות: ראב"ד (פירושו לתו"כ, ויקרא, דיבורא דנדבה, פרשה ב). וכן מתבאר מרש"י (חולין פ"ה א', ד"ה סומכות) שנחלקו בסמיכה
גמורה, כדעת הראב"ד. תוספות (חולין פ"ה א', ד"ה נשים סומכות). ראב"ה (ח"ב, מסכת ראש השנה, ס' תקל"ד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

האם מותר לנשים לסמוך ולקיים מצוות שהזמן גרמן: דעת רי"ץ גיאת, תוספות, רא"ש, ר"ן, וריטב"א, שהלכה כרבי יוסי ורבי שמעון, שהרשות בידן לסמוך,²⁴ והוא הדין לכל מצות עשה שהזמן גרמא. ודעת הראב"ד, שהלכה כרבי יהודה,²⁵ ואין נשים סומכות. אבל ישיבת סוכה ונטילת לולב שרינן להו, שאין כאן לא קלקול ולא זלזול מצוה. וכן כתב המאירי בשם גדולי המפרשים.²⁶ והשו"ע פסק כרא"ש.²⁷

²⁴ דרבי יוסי, נימוקו עמו. וכן, משום דאמרינן (עירובין צ"ו א') מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין, ולא מיחו בידה חכמים. וכן אשתו של יונה היתה עולה לרגל, ולא מיחו בידה חכמים. ואוקימנא התם כמאן דאמר נשים סומכות רשות, ומעשה רב. וכן, משום דרבי יהודה יחידאה (לעומת רבי יוסי ורבי שמעון).

²⁵ דרבי מאיר ורבי יהודה פליגי עליה, וסתם לן תנא (ל"ב ב') כרבי מאיר ורבי יהודה. ועיי"ש בהרחבה.

²⁶ והרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות גח), פסק, שאין נשים סומכות, ומשמע כתנא קמא, היינו רבי יהודה. ומאיך כתב (הל' ציצית גט), "וכן שָׁאָר כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַנְּשִׂים פְּטוּרוֹת מֵהֶן - אִם רָצוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּלֹא בְּרָכָה, אֵין מְמַחִין בְּיָדָן."

²⁷ או"ח תקפטו. מקורות: ר"ן (ראש השנה, ט ב ברי"ף, ד"ה גרס' בגמ' אין). מאירי (חגיגה ט"ז ב', ד"ה סמיכה). ראב"ד (תו"כ, דיבורא דנדבה, פרק ב, פרשה ב; כתוב שם, ט ב ברי"ף). ר"ת (הו"ד בתוספות ועוד). רי"ץ גיאת (הו"ד ברא"ש). רא"ש (ראש השנה ד, ז). רמב"ם (הל' ציצית גט; סוכה ו, ג). תוספות (ראש השנה ל"ג א', ד"ה הא; עירובין צ"ו א', ד"ה סמיכה). ריטב"א (עירובין צ"ו ב', ד"ה ואין בנות ישראל). ור' עוד בהרחבה, ב"נתיבי הלכה" ראש השנה, ל"ג א', בסוגיית תקיעת נשים, לגבי האם נשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא.